

ГОРБАНИЯДА

Аз съм щастлив, че живях в епохата на Петър Горбанов

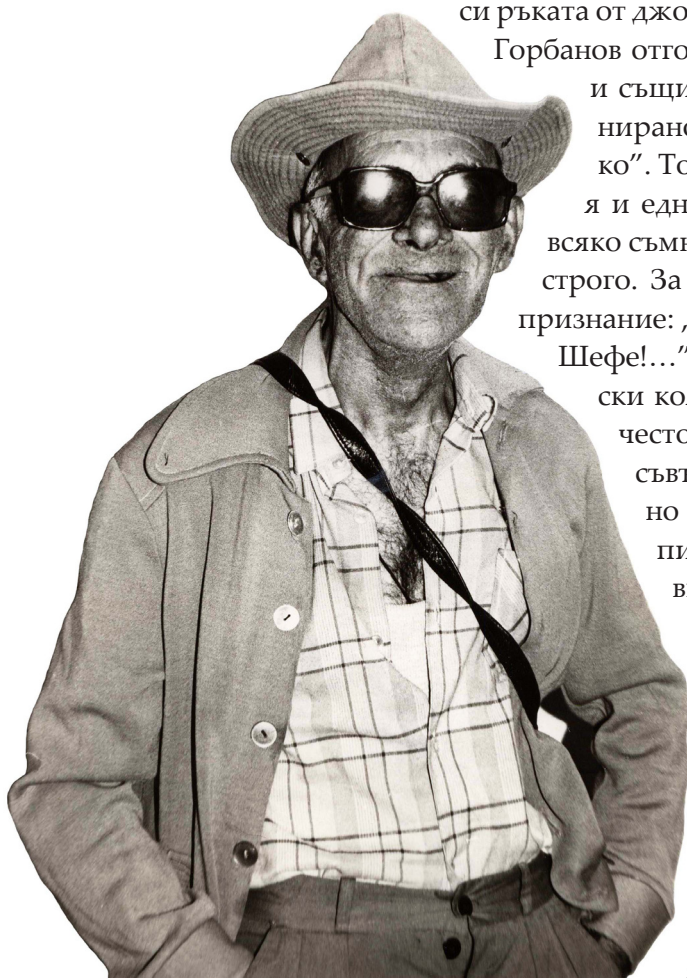
Проф. Николай Генчев

Гурбата, Гурби, Шефа – което от тези прозвища решите да използвате, няма нужда да пояснявате за кого става дума. Всички, които го познават или са били свързани по някакъв начин с него, знаят, че зад тези прозвища, своеобразни пароли, се крие истинското име на Петър Горбанов, човекът, оставил неизличими спомени в съзнанието на няколко поколения възпитаници на Историческия факултет. Колоритен, малко отнесен, свенлив и леко потиснат на пръв поглед, той внезапно оживяваше и се променяше в средата на любимите си хора – колеги, приятели, студенти. Едва ли има възпитаник на факултета, който да не е съхранил някакъв спомен за тази личност.

Той ни напусна през 1990 г. Забързаното ни време бавно, но сигурно заличава спомена за хората, с които сме били свързани в течение на годините. Самите ние, неговите близки, колеги и приятели, също трупаме година след година, някои спомени избледняват, много от съвместно преживяното се заличава.

От най-близко свързаните с него в миналото, комай останах само аз. Считам се длъжен да предам поне част от преживяното с него време, изпълнено с много добри спомени, емоции и незабравими случки и ситуации, които само той можеше да сътвори. В съвместно прекараните 20 години можах да го опозная благодарение на ежедневните ни контакти било на работното ни място в Ротондата, било на разкопки или на поредното „парти“ в любимите му заведения „Варшава“, „Новият Берлин“ и „Яйцето“.

Личното му CV самият аз в детайли не познавам, родът и произходът му – също. Зная, че е роден в София през 1922 г. в добро семейство, родът Горбанови е запазил спомена за един народен представител (често размахвал бастун срещу политическите си опоненти!), за лекари и военни. Военен от кариерата е и бащата на П. Горбанов, висш офицер от артилерийския полк. Казармите на полка били разположени на мястото на сегашния парк „Заимов“ и изцяло разрушени при бомбардировките на София през 1944 г. Вероятно именно като военен той е ползвал привилегията да си построи жилище, едноетажна кокетна къща с малък двор на съседната на казармите улица „Тракия“, където живя до последните си дни Горбанов и която е запазена и досега. Баща му умира непосредствено след 9 септември 1944 г. и грижата за семейството поема майка му. Лично я познавах и я помня – стройна, слаба и елегантна жена, с фин маниер в общуването, типичен представител на една отдавна изчезнала прослойка от предвоенна София, съпруга на висш царски офицер. Беше строга и възискателна към децата си, особено към Горбанов. Често съм чувал реплики като: „Петре, извади



Гурбата

си ръката от джоба”, „Петре, изхвърли си пепелника”.

Горбанов отговаряше неизменно и винаги по един и същи начин, като послушно и дисциплинирано дете: „Добре, маминко... Да, маминко”. Той благоговееше пред нея, обожаваше я и едновременно с това се страхуваше. Без всяко съмнение, в семейството той е възпитаван строго. За това съдя по едно откровено негово признание: „Ако знаеш колко колани съм изял аз, Шефе!...” Имаше предвид широкия офицерски колан на баща му, с помощта на който често е вкарван в правия път. Брат му беше съвършено различен не само физически, но и като поведение – висок, строен, типичен бонвиван, който почина рано и внезапно. Г-жа Горбанова доживя до дълбока старост, приближаваше 90-те, все още жива и енергична, държеше „под контрол” семейството. Едно от любимите ѝ неща в последните години беше да помага на Горбанов да въведе ред и да подреди огромната си библиотека. Тя си отиде от този свят след кратко боледуване, което ние, близките му, почти не забелязахме, защото той избягваше да споделя лични неща. Той преживя тежко загубата на майка си, затвори се в себе си, почти ограничи контактите си за

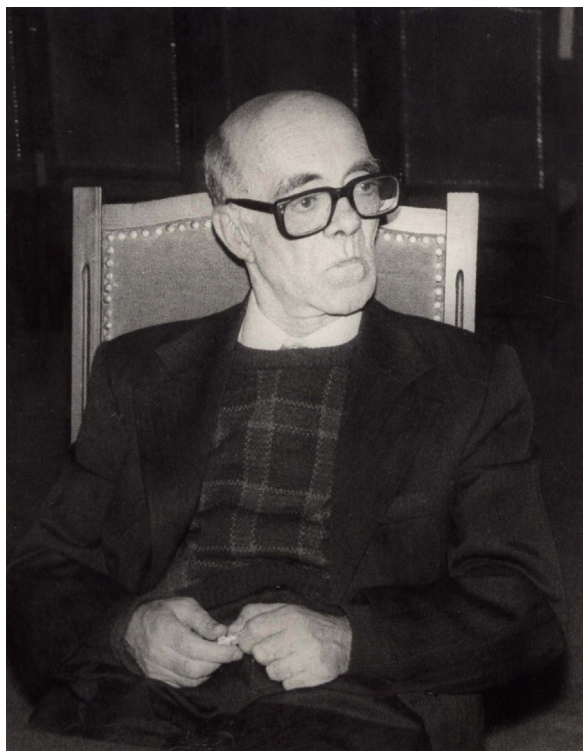
продължителен период от време. Грижата за него пое снаха му Ваня, една мила и изключително благородна жена, която искрено се стараеше да запълни по всякакъв начин отсъствието на майка му.

Веднага след завършване на гимназия през 1941 г. Горбанов заминава да следва в чужбина, в Австрия, където от дълги години живее леля му (сестра на г-жа Горбанова), омъжена за австриец. Той се записва във Виенския университет, избирайки специалност Класическа археология, към която проявява интерес още от ученическите си години. Едва завършил третата година от следването си, е принуден да се завърне в България поради смъртта на баща му и събитията след преврата от 9.09.1944 г. Веднага е взет в казармата, за да отбие военната си служба от 1944 до 1946 г. Разрешено му е да продължи образованието си, което отново го отвежда в любимата му Виена (която той често наричаше на сръбски Беч). Сега вече ситуацията тук е различна - Австрия е окупирана от съюзниците, победители във Втората световна война, градът е силно пострадал, условията за живот - трудни. Той неведнъж е споделял за тези трудности и за преживяното в онези години. Въпреки това успява успешно да завърши университета и да защити дисертация, след което се завръща в България с научната степен *доктор*. Тази научна степен остава непризната у нас, Горбанов си е „спестил” унижителното изискване да премине специален курс по марксизъм-ленинизъм, орга-

низиран за всички, получили докторати в чужбина, за да бъдат те признати официално у нас. Когато някои чинно и уважително се обръщаха към него с „докторе“ или „доктор Горбанов“, той само махваше небрежно с ръка, сякаш пропъждаше неприятен спомен.

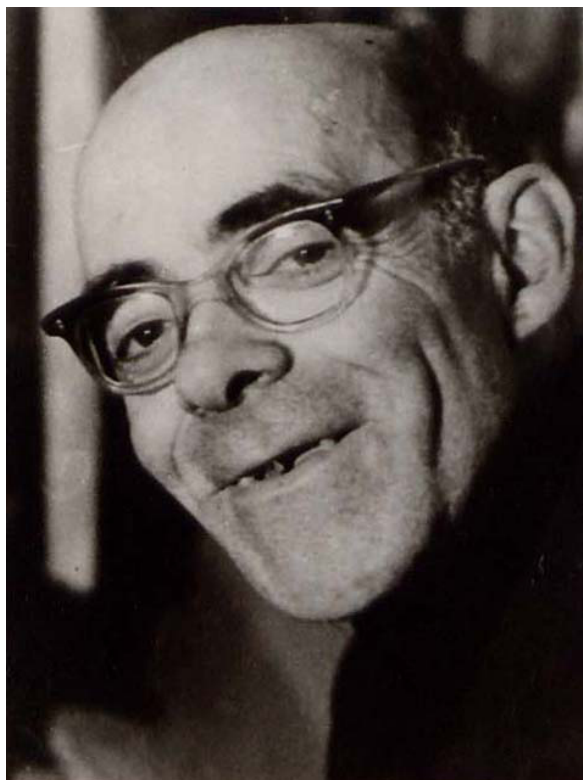
След завръщането си от Виена д-р Горбанов работи последователно като уредник на музейната сбирка в Панагюрище, участва в археологически разкопки при строителството на язовир „Батак“ и в разкопките на Севтополис, в археологическите проучвания в центъра на София и др. В семейния ни архив открих вестник „Работническо дело“ от 1949 г., където в кореспонденция, посветена на разкопките на проф. Д. П. Димитров в Севтополис, сред участниците е посочен и „д-р Петър Горбанов“. Краткият му престой в Панагюрище, като завеждащ местната музейна сбирка, е белязан с едно изключително събитие - откриването на златното съкровище, известно днес като Панагюрското. Той е първият археолог, докоснал се до тази изключителна находка, а личното си преживяване от това събитие съдържа и скромно определяше с думите: „Беше страшна работа, Шефе, нямаш си на представа...!“

В Софийския университет той постъпва през месец май 1960 г. като специалист археолог към катедрата по археология, където остава до пенсионирането си. Самият аз се сближих с него значително по-късно, когато през 1965 г. бях зачислен като докторант към катедрата. В началото контактите ни бяха ограничени и спорадични, тъй като докторантурата ми бе задочна, аз продължавах да работя в Казанлъшкия музей, а при кратките ми престои в София четях предимно в Народната библиотека и в библиотеката на АИМ, поради което рядко се срещаме. Запазил съм спомена за краткото му посещение



На научна сесия в Зала № 1 на Софийския университет;

Усмивката





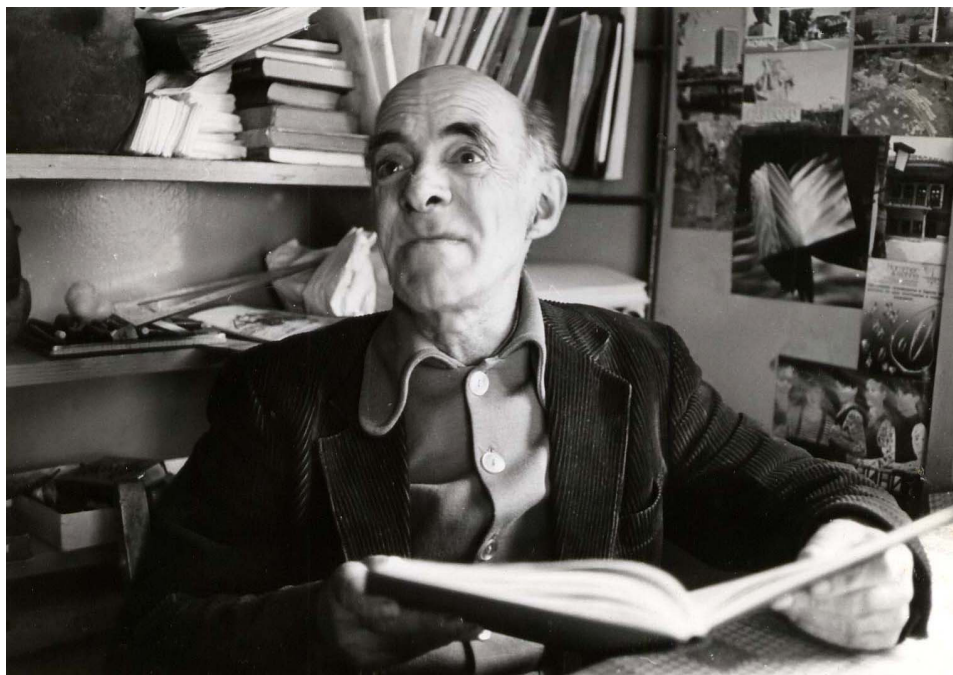
Край на работното време.

в Казанлък, когато придружаваше докторанта на акад. Д. П. Димитров Манфред Оперман от бившата ГДР, обикалящ музеите в страната за издирване на материали по темата на дисертацията си. Горбанов беше много горд със задачата да му бъде преводач, грижеше се за него, но му говореше само на немски за голямо неудоволствие на Оперман, който държеше да учи български език. Тогава за пръв път установих, че беше изключителен познавач на немския език, който владееше включително и с някои локални особености.

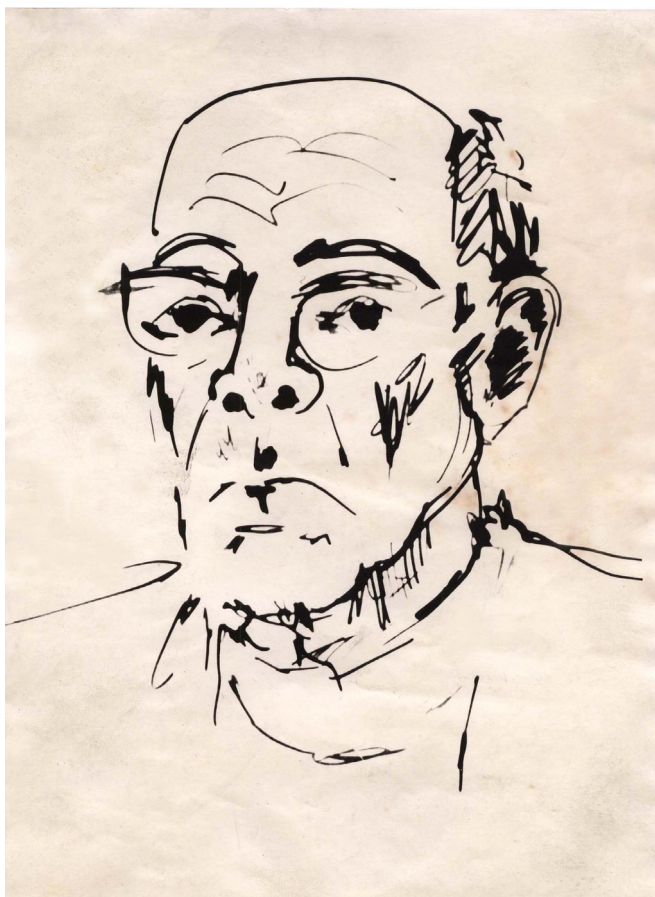
През месец март 1971 г. постъпих като асистент в катедрата по археология и с Горбанов вече бяхме колеги, деляхме едно и също "работно място" в Ротондата, в южното крило на Университета, където той бе настанен и работеше още след назначаването си. Това култово място, известно между студентите като „Тавана“ и „Бар Гурби“, представляваше огромно открито пространство върху тясна кръгла площадка под самия купол, лишено от достатъчна естествена светлина и възможност за проветряване, занемарено и използвано предимно за склад на археологически материали, донесени тук след приключилите археологически разкопки на проф. Милчев. Тук по това време се провеждаха и семинарните упражнения по археология със студентите историци от I курс, поради което бяха струпани голям брой столове и табуретки. Имаше една-единствена маса, покрита с вече деформиран зелен на цвят гетинакс, върху която стоеше достолепно неговото „оръдие на труда“, както той казваше – наскоро закупена с лични средства на членовете на катедрата пишеща машина „Ерика“. До машината неизменно стоеше препълненият му с фасове пепелник - горна част от бутало на автомобилен двигател! Разхвърляните наоколо листа и индиго допълваха общата картина на работното му място. Няколко години по-късно тази маса бе премахната, сложихме три стари, предвидени за бракуване бюра и така оформихме приличен работен кът за него, за мен и за Стефка Ангелова (Стефанията), току-що назначена за асистент в катедрата. Тук премина по-голямата част от съвместно прекараното ни в катедрата време.

По съществуващата и досега щатна характеристика специалистът е най-ниското

В
библиотеката
сред книгите



ниво на длъжностната йерархия във факултета, спада към т.н. научно-помощен персонал и е съответно с най-ниско заплащане. В момента на назначаването на Горбанов в катедрата по археология тя се е състояла само от трима преподаватели – проф. Димитър П. Димитров, ръководител, доц. Атанас Милчев и ас. Кирил Жуглев. Постепенно е наложена практиката той да бъде на разположение основно на доц. Атанас Милчев. Последният неведнъж напомняше, че именно той е „дал хляб“ на Горбанов, като го е взел в катедрата. По това време доц. Милчев е заместник-декан на тогавашния Философско-исторически факултет и без особени проблеми е могъл да го назначи като специалист. За този жест Горбанов се чувстваше благодарен и съвестно изпълняваше задълженията си. В продължение на доста години той е и неизменният технически помощник на проф. Д. П. Димитров, като с допотопната техника проектираше диапозитиви по време на лекциите му пред студентите историци. Мнозина от някогашните студенти си спомнят любопитни детайли от тази негова „помощ“. Понякога той задрямвал в полутъмната аудитория и така пропускал поредното почукване на професора с показалката – знак, че трябва да покаже следващия кадър. С течение на времето бавно, но сигурно Горбанов изпадна до положението на почти пълно подчинение на проф. Милчев, работеше предимно с него. Нямаше и как иначе. До назначаването ни със Стефка Ангелова като асистенти в катедрата пребивавахме постоянно само проф. Милчев, по това време ръководител, и Горбанов. Проф. Д. П. Димитров вече окончателно се бе оттегил, бидейки директор на АИМ, и в Университета идваше само за лекциите си. Доц. К. Жуглев, вече пенсионер, за кратко време хоноруван преподавател, също се появяваше рядко. Така че Катедрата по археология „се крепеше“ единствено на проф. Ат. Милчев и Горбанов, пребиваващи постоянно тук. Програмата на Горбанов за деня започваше със закупуване на вестници, предварително поръчани от професора, които той оставяше на бюрото му в кабинета. Там вече стоеше още от предишната вечер поставено листче, на което бяха записани задачите на Горбанов – къде да отиде, какви библиографски справки да направи, какво да препише на машината и т.н. Изпълнените задачи се „отчитаха“ в края на деня,



Шарж от Людмил



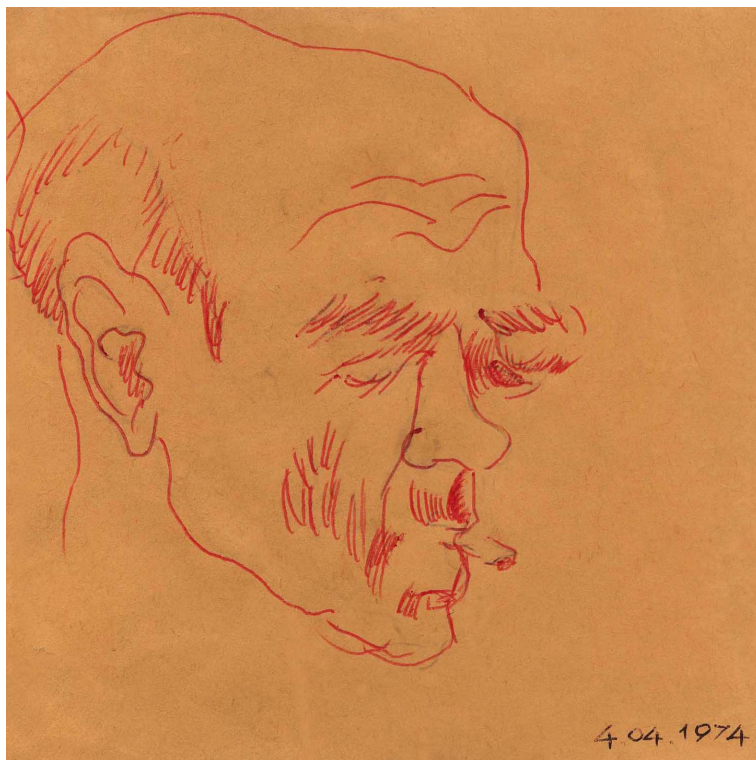
през останалото време Горбанов избягваше да се появява в кабинета, като по този начин си спестяваше възлагането на нови задачи. На бюрото си професорът държеше малко тефтерче, в което отбелязваше задачите си за няколко дни напред. С нескрито любопитство и съвсем преднамерено Гурбата надничаше в това тефтерче, плахо го разлистваше, за да се осведоми за задачите на професора и съобразно това да състави и собствената си програма. Отсъствието на телефонна връзка с кабинет 31 определено го облагодетелстваше и за този период от време напълно важеше принципът „Бог високо, цар далеко“. Той посрещна с голямо неудоволствие телефонизирането на Ротондата, тъй като задачите вече му се поставяха и по телефона, по телефона се контролираше и изпълнението им.

Горбанов беше колоритна и запомняща се фигура. Дребен на ръст, леко приведен, малко отнесен и разсеян, говореше носово и „гъгниво“ поради проблем по рождение с мекото небце. Беше подчертано немарлив към външността си, включително и към начина си на обличане. Панталонът му беше препасан с колан доста високо, силно пристегнат, крачолите му се развяваха високо над глезените. Ходеше с големи по размер обувки, по правило с твърди подметки, поради което се чуваше отдалече. Като се качваше към Ротондата, още от четвъртия етаж чувахме характерното твърдо чукане на подметките, поради което Стефанията казваше: „Бам-бам идва!“ На него това прозвище без съмнение му хареса и често сам го използваше, включително и за характерния си маниер на писане на машината.

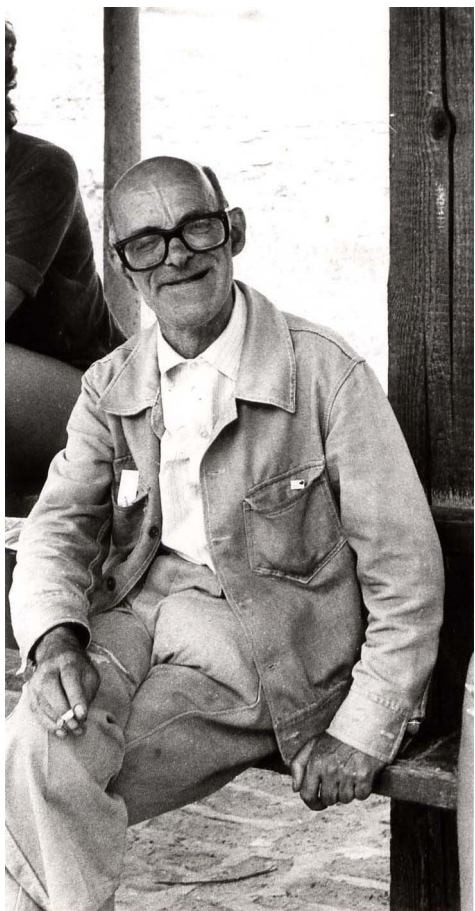
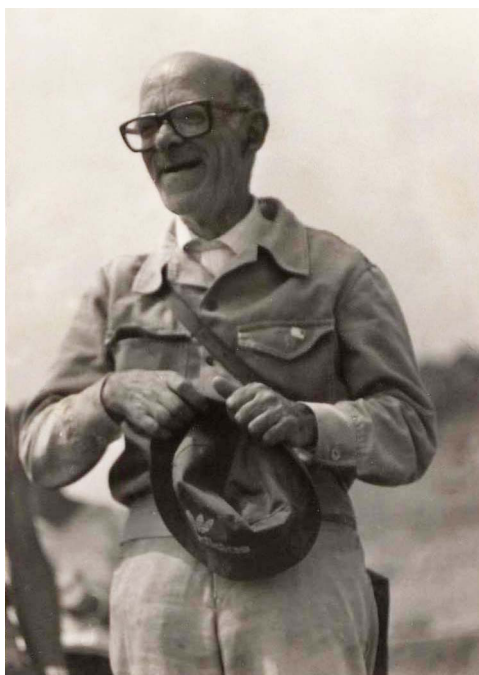
Винаги сме се учудвали как успяваше да избере най-големите локви и най-неподходящите места, през които да мине, поради което след него дълго време оставаха кални стъпки. Работното му място изглеждаше типично по горбановски – разпиляно и неподредено (към реда той по правило нямаше вкус), с посипана по масата пепел от цигари. Когато пишеше на машината, обикновено пушеше, пепелта от цигарата падаше върху клавиатурата, без това да му прави впечатление. Много пъти предприемах инициативата да разглобя и почистя „Ерика“-та, което той никога не забелязваше. Пишеше сравнително бързо, но небрежно и с много грешки, някои от които поправяше в момента с химикалка върху самия валяк. Въпреки това написаните страници изобилстваха с грешки и така отиваха при проф. Милчев. Празните кутии от изпушените цигари с добре трениран жест хвърляше зад гърба си в откритата витрина на разположения зад него шкаф. Беше се оформила вече внушителна по размери купчина. Не издържах на тази гледка и една вечер останах след работа, изхвърлих всички цигарени кутии (изкуших се да ги преброя, бяха точно 132!), изнесох всички излишни неща и боклуци, дори измих мозайката. Работното ни място стана неузнаваемо, ако не идеално, то поне чисто. С нетърпение очаквах реакцията на Горбанов на следващата сутрин. Той пристигна с неизменната цигара в уста, поздрави и седна да пише на машината, без да отбележи промяната. Не очаквах похвала, разбира се, любопитен бях да видя как ще реагира. Реакция нямаше, той съсредоточено продължаваше да пише и малко след това поредната празна цигарена кутия вече беше хвърлена зад гърба му, във витрината. Когато не се сдържах и се похвалих с акцията от предишната вечер, той каза само: „Ааа, да бе, Шефе, браво...“

Ротондата беше неподходящо за постоянно пребиваване и работа място. Наред с липсващата вентилация, проблем беше и осветлението, състоящо се от няколко електрически крушки, разположени високо по стените на купола. През лятото беше истински кошмар, когато се нагряят отвън стените, а отдолу температурата достигаше 30 градуса. През зимата температурата бе ниска и продължителният престой си беше истинско изпитание. След назначаването ми за асистент се оказа, че това е и мое работно място и всички тези неудобства засягаха и мен, както и Стефанията. И досега се чудя как сме издържали толкова години тук.

Това място беше силно привлекателно за студентите, особено за оформилият се по-тесен кръг около Горбанов. Не всеки можеше да попадне в този кръг, това си беше



Шарж от Людмил

*В Кабиле*

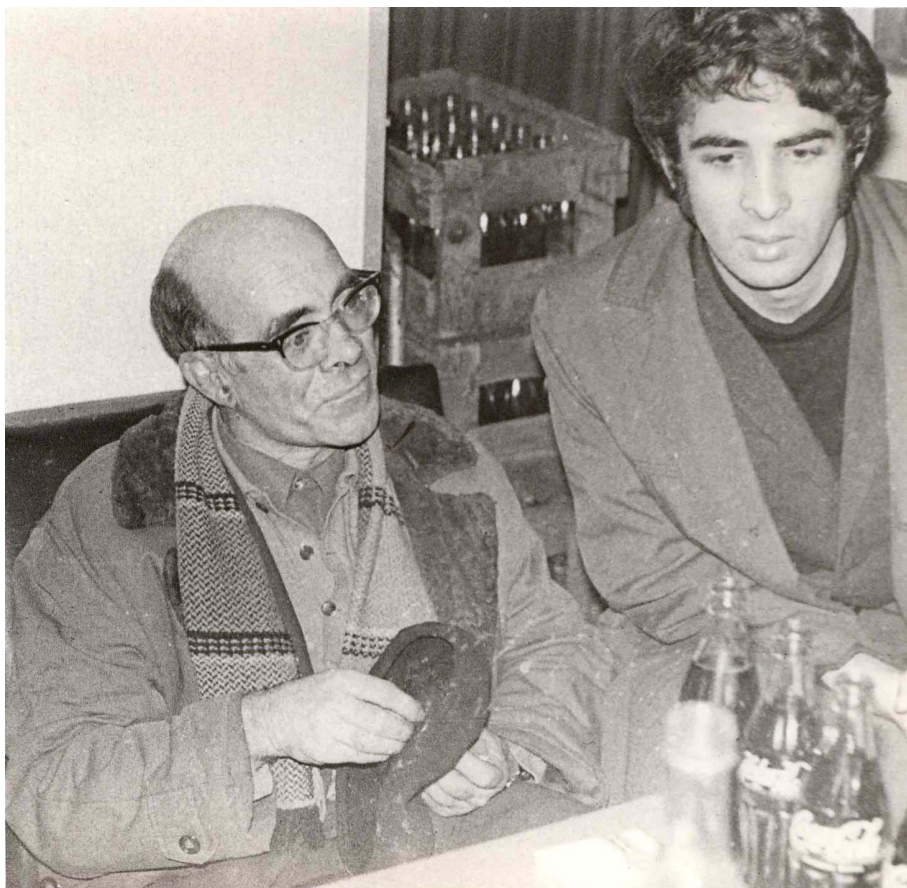
истинска привилегия. Някои от студентите го търсеха за консултация, за помощ преди поредния изпит, за някоя книга, която той веднага даваше и също така веднага забравяше. Поради това някои студенти злоупотребяваха и много години по-късно му създадоха проблеми при пенсионирането. Явно често събиранията са били съпроводени и с „леки разпивки“, откъдето идва и названието „Бар Гурби“. Приятелският му кръг беше силно ограничен до времето преди проф. Милчев да напълни катедрата с докторанти (в началото на 70-те години те бяха девет!). След това Ротондата се оживи, винаги беше пълно с млади хора - особено когато изнесохме горе цялата археологическа литература и оформихме библиотеката по археология с малка читалня. Преобладаващата част от обкръжението на Горбанов бяха студентки, според определението на Стефанията, все „засукани и пищни“. Тя използваше и други едни хапливи и неприлични врачански изрази, които тук ще спестя. Той беше винаги платонически влюбен в поредната студентка, която отрупваше с внимание и, разбира се, с книги и материали за изпит или за курсова или дипломна работа. Беше всеотдаен и грижовен, често дописваше (или изцяло написваше) поредната курсова работа или реферат, даваше съвети, издирваше литература и т.н. Студентите бяха благодарни, отнасяха се с нужното уважение и внимание към него, никога не си позволяваха да го одумват за едно или друго или да му се подиграват. Той самият даваше много поводи, но те не се възползваха от тях. Боготворяха го и за тях той беше просто Шефа Горбанов.

В столицата вече се появиха първите уютни заведения, в които можеше да се пие кафе и алкохол, наричани „Кафе-аперитиви“. Те станаха много популярни сред младите хора, особено сред студентите, които редовно канеха там Горбанов на кафе или коняче. Тук често „засядахме“ и ние, младите преподаватели, докторантите и други от по-тесния ни приятелски кръг. Това бяха известни, почти култови места за софийския „beau monde“, като напр. кафе-аперитив „Варшава“ на бул. „Цар Освободител“, срещу Италианското посолство, и „Но-

вият Берлин“, над някогашното кино „Сердика“ до паметника на Васил Левски. Редовно се посещаваше и кварталната кръчма „Златна Панега“ на ул. „Асен Златаров“ – място, където освен студентският свят неизменно присъстваше и нисшият офицерски състав от близката Военна академия. Горбанов обожаваше тези места и можеше да прекара часове в компанията на приятели и студенти с чаша кафе и любимото коняче. Цените тук бяха достъпни за студентите, както и за самия него. Все пак през 1971 г. бутилка водка „Столичная“ в магазина струваше 1.73 лв. Горбанов не беше почитател на руското питие, предпочиташе коняк „Слънчев бряг“ или „Плиска“ - в зависимост от финансовото си състояние. Много рядко си позволяваше „разпускане“ с по едно „Кампари“, което изпиваше с вид на заможен интелектуалец или баровец. По „Кампари“-то ние се ориентирахме за състоянието на финансите му и обикновено отгатвахме вярно и без особена трудност, че леля му от Виена е изпратила някаква сума шилинги. Част от тези шилинги, според тогавашната система, той обменяше в банката при изключително неблагоприятен курс и те бързо се стопяваха. Основната част от тези пари предвидливо прибираще г-жа Горбанова за нуждите на семейния бюджет. Малко от тях оставаха лично за него, с които той си купуваше най-често цигари от „Кореком“. Беше забавно да го наблюдаваме с какво удоволствие пушеше „Кент“ или „Марлборо“ - с онази характерна поза на преуспелия човек, стоящ високо над плебса. Понякога, след „пресищане“, с пренебрежителен жест той ми пробутваше вносните си маркови цигари и казваше: „Вземи, Шефе, омръзнаха ми тия „Боро“, дай да си запала една нашенска цигара!“

Друго силно привлекателно за Горбанов място, където той неизменно присъстваше, беше квартирата на студента от близкото му обкръжение Наско Михайлов от Добрич. Самият Наско беше контактен, сърцето на всяка компания, роден зевзек, автор на многобройни шегки, вицове и закачки. Квартирата му се намираше в началото на ул. „Марин Дринов“, почти срещу входа на 5-о РПУ, в жилищен блок, в който живееха хора от „Голямото доброутро“ – все висши военни, като генерал Врачев, началник на Генщаба на армията, генерал Зиколов, шеф в УБО, и др. Висш военен беше и вуйчото на Наско. За всеобщо наше учудване тук отсъстваше всякаква охрана и в блока можеше да се влезе по всяко време без никакъв проблем. Самата квартира на Наско представляваше таванската стая на леля му, която живееше три етажа по-долу. В сравнително просторната „таванера“ се събираха редовно студенти и други персонажи от много широкия приятелски кръг на Наско. Негов съквартирант беше съгражданинът му Людмил, който следваше в Художествената академия и който е автор на включените в албума шаржове на Шефа. Тук се прекарваше приятно в безконечни разговори на различни теми, без прекаляване с алкохола, участниците пазеха приличие, съобразявайки се с особеното място, където се намираха. Горбанов познаваше всички участващи в поредната сбирка, чувстваше се между свои и прекарваше приятни часове тук. Рядко влизаше в спорове, следеше разговорите и от време на време добавяше по нещо за уточняване на един или друг детайл, винаги на място и винаги по същество. Пиеше малко коняче, осигурено специално за него, тъй като останалата част от компанията основно залагаше на водката. Често си тръгваше с думите: „Хайде аз да изчезвам, че живея далеко...“, а всъщност той живееше съвсем близо, от другата страна на парка „Заимов“!

Близостта и дружбата му със студентите укрепваше по време на студентските бригади на археологически разкопки на проф. Милчев, в които неизменно участваше и той. Той пазеше спомена за всички студентски лудории, многократно ги преживя-



В УКЕВ-а
с Иван Гацов

ваше при всяко споменаване за една или друга ситуация - било за племето балуба с главен герой Марин Димитров (по-късно добил прозвището Марин Балубата), било за героичната Минехаха, която неизвестно защо свързваше със Стефанията. Спомням си го често да се обръща към нея с думите: „Ти си една Минехаха, Стефанийо!“

Близостта му с една от неговите студентки любимки - Румяна Пашалийска, имаше като резултат неочаквано пътуване на Горбанов до Алжир. Баща ѝ беше дипломатически служител в посолството на тази арабска страна, с която тогава поддържахме близки връзки поради споделянето на обща идеология. Той изключително много ценеше този жест и беше горд с това пътуване. То беше подготвено грижливо от г-жа Горбанова, изпращането му до аерогарата организирахме със студента Наско Михайлов въпреки големите проблеми с такситата в София по онова време. На аерогарата заварихме голяма и шумна тълпа от студенти и приятели, които бяха дошли да го изпратят. Направихме си обща снимка, пихме в негова чест по едно коняче и го „натоварихме“ на самолета. След две седмици се върна пълен с впечатления от пътуването, с много различни преживявания, които охотно споделяше с нас. Някои от тях бяха забавни, други комични, типично „горбановски“. Като например случая с пистолета, който му дали при едно от пътуванията из пустинята. Вечерта, след завръщането, Горбанов е поканен на прием в Посолството. Неизвестно защо обаче, той пъхна в джоба на сакото си и пистолета. В разгара на приема пистолетът се изхлужва и пада с трясък на паркета за голям ужас на гостите и персонала на посолството.

Вече споменах за мизерната му заплата, поради което безпаричието беше негов постоянен спътник. Нерядко, с видимо неудобство, вземаше от нас по някои лев



В УКЕВ-а
с Елка Пенкова

на заем, който винаги навреме връщаше. Беше пестелив по отношение на личните си ежедневни нужди и харчове, хранеше се оскъдно, почти никога на стола, злоядно гризеше някаква кифла или баничка и бързо слизаше да пие едно кафе. Заради разнообразието и приятната компания предпочиташе да си изпие кафето „тамо долу“, както обикновено казваше той, което означаваше в студентското кафене УКЕВ-а, а по-късно при Мария (в преподавателския клуб) или в „Яйцето“. УКЕВ-ът (Университетският клуб за естетическо възпитание) се намирал в сутерена на южното крило, където сега е библиотеката на Историческия факултет, на философите и педагозите. Тук бе винаги пълно със студенти, основно от южното крило и най-вече от Историческия факултет. Отговорник беше студентът от нашия факултет Мони, личен приятел на Горбанов. Тук имаше отделена специална маса за преподаватели, на която той избягваше да сяде, и обикновено се настаняваше сред студентите.

Безпаричието често отвеждаше Горбанов в антикварната книжарница на ул. „Граф Игнатиев“. В такива случаи той пристигаше сутринта леко притеснен, с една силно износена туристическа раница на гръб, пълна с книги. Това бяха книги от собствената му библиотека, които предишната вечер беше подбрал с много колебания и с които беше решил да се раздели срещу някаква незначителна сума пари. По-интересната част от тази негова „акция“ беше завръщането му, този път с наполовина пълна раница с нови книги, които се беше изкушил да си купи, минавайки пътьом покрай няколко книжарници. Обичаше да споделя поредната си придобивка от нови книги, представяйки ни едно или друго заглавие. В последните години той просто ги прибирал в огромната си библиотека, без да ги чете. Постоянният недостиг на пари бе и



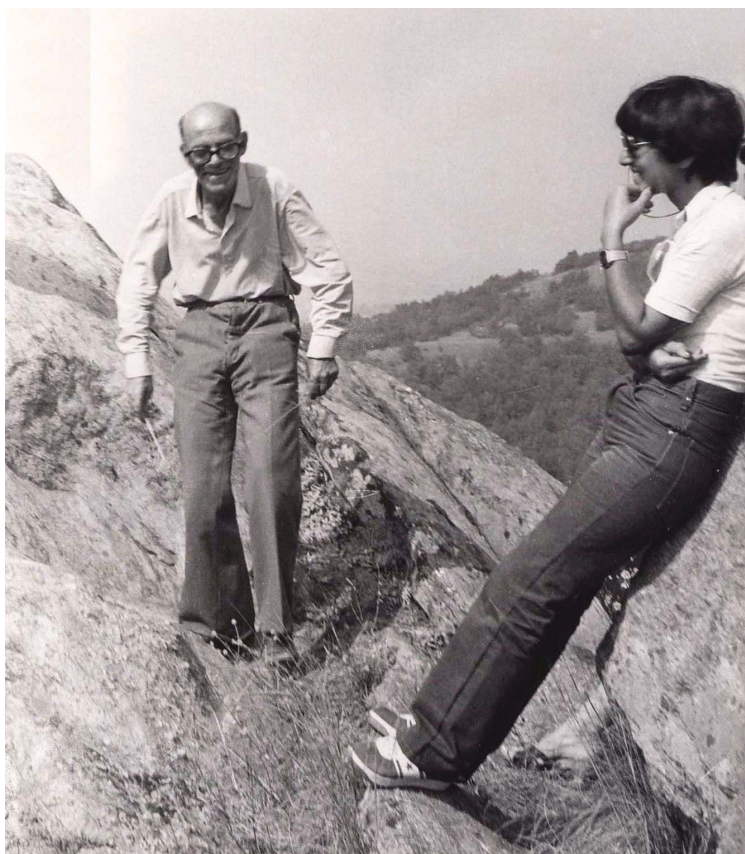
В обкръжението на любимките - Мария Гюрова и Калинка Влагова



причината да прилага някои дребни номера и хитрини, с които ние бяхме свикнали и с които дори се забавлявахме. Често ни канеше на поредното кафе, но малко преди да влезем, той неочаквано хлътваше в отсрещната книжарница и се появяваше, когато ние вече сме купили кафетата. Често не си вземаше цигарите, преди да отидем в Кафето, където тогава се пушеше. В един момент започваше да опипва джобовете си и смутено казваше: „Извинявай, Шефе, дай една цигара, аз моите ги забравих тамо, горе (в Ротондата)“. Пушеше много, без особено предпочитание към марката цигари, но по-често под наше влияние си купуваше „БТ“. Не допушваше цигарата докрай, смачкваше в пепелника твърде дълги фасове, и скоро запалваше нова. Никога не улучваше момента кога точно да тръсне пепелта от цигарата, обикновено това ставаше извън пепелника, върху масата, върху клавиатурата на пишещата машина или дори върху коленете му. Запомнил съм характерния му жест да провлича длан по масата в опит да събере падналото извън пепелника. Ефектът от това, разбира се, беше нулев.

Както вече отбелязах, основен „работодател“ на Горбанов бе проф. Милчев. Горбанов преписваше на машина ръкописите на професора, написани плътно на обикновени кариранни листове, ред след ред, с незначителни поправки. Познаваше добре почерка му и не беше никакъв проблем да ги разчете. В хода на писането той правеше незначителни стилни корекции, вмъкваше препратки към литература, даваше понякога аналогии с посочване на страници и изображения. Тъй като написаното на машината буквално гъмжеше от грешки, проф. Милчев го преглеждаше внимателно, правеше свои добавки и корекции и отново го връщаше на Горбанов за преписване. След повторното преглеждане на текста професорът го отнасяше за окончателно написване на Зара (арменката Зарухи, машинописка в Ректората), която пишеше бързо и почти без грешки, съобразявайки всички издателски и редакционни изисквания. Разбира се, за всичко това той ѝ заплащаше по предварително договорена тарифа. Горбанов познаваше добре навиците на професора, който следобед почиваше и никога не идваше в Университета преди 16 часа. В това време той съставяше програмата си по свое усмотрение, изхождайки от принципа, че „работата не е заек, за да избяга“.

Горбанов изпълняваше и други „заръки“ на проф. Милчев. Често беше изпращан до библиотеката на АИМ за справка, за някаква дребна лична услуга и др. Едно от най-забавните поръчения беше напълването на пълнителите на химикалките му, които свършваха бързо, тъй като той пишеше само на ръка. На Горбанов се даваше едно снопче от 10-15 празни пълнителя, които той отнасяше в едно ателие на ул. „Граф Игнатиев“ (тогава в столицата имаше такива ателиета и такива услуги, нова химикалка си беше лукс). Там ги напълваха и той ги донасяше обратно, кой знае защо порядъчно изцапан с мастило, без самият да е участвал в пълненето. И така до следващия път. Една от задачите, които той изпълняваше с удоволствие, беше превеждане на текст (статии, публикации, рецензии и др.) от немски език. Тук беше във вихъра си, превеждаше бързо, много точно, разбира се, без да ползва речник. Рядко си позволяваше смислов превод от немски. Превеждаше и от английски, бързо долавяше смисъла, особено когато ставаше дума за специализирана литература и терминология. Понякога работеше и частно, превеждайки на други хора, които му възлагаха преводи от и на немски език и които обикновено му заплащаха нищожни суми. Той беше доволен и на това. Особено често правеше преводи на текстове на старонемски език от XV–XVI в., с които се справяше блестящо, и, мисля, той беше единственият,



На Палеокастро

който можеше да се справи с подобна задача. Те му се възлагаха най-често от преподавателя по средновековна обща история проф. Михаил Йонов, а заплащането далеч не съответстваше на положените усилия.

В последните си години той усилено превеждаше третият том на Феликс Каниц - „Дунавска България и Балканът“, една негова отдавнашна мечта. Не съм сигурен успя ли да завърши този превод, но той посвети на него доста време. Не ми е известна и по-нататъшната му съдба.

През 1976 г. бях избран за ръководител на катедрата по археология, на мястото на проф. Милчев. Горбанов посрещна това събитие с одобрение и с плахата надежда, че в досегашната ситуация на почти пълната му зависимост от професора ще настъпи очаквана промяна. Постепенно някои неща наистина се промениха, стараех се да му възлагам задачи, отнасящи се до катедрата като цяло. Добър повод беше оформянето на библиотеката към катедрата, чийто фонд до момента бе занемарен и разпръснат, без ред и контрол върху постъпленията и особено върху разходите. Той пое задачата с ентузиазъм (все пак ставаше въпрос за книги, а той обожаваше книгата), но аз на свой ред бях непрекъснато нащрек поради известната му слабост да раздава безконтролно и с широка ръка книги на студентите (особено на студентките). Сега вече, макар и плахо, той можеше да откаже или да отложи някои възлагани му от проф. Милчев задачи. В общи линии той продължаваше по инерция (и от немай-къде) да си „сътрудничи“ с него, обаче без предишното старание, без страх и раболепие. Явно поразхлабената дисциплина на Гурбата не се харесваше на проф. Милчев и той неведнъж избухваше по негов адрес със серия обвинения за едно или друго и със заключение, че на него вече не може да се разчита. Спомням си случая, когато след поредния скандал той „яко беше опрал пешкира“. Пристигна в Ротондата силно разстроен и



*Сладка дрямка на
могила в Кабиле*

разплакан. И досега помня стичащите се по небръснатото му лице създи и задавените ридания. Стана ми жал, разбрах, че нещата са отишли твърде далеч и че техните отношения отгук насетне няма да бъдат същите. Проведох труден разговор с проф. Милчев, както и очаквах - напълно безплоден. Той буквално беше бесен, сипеше серия от обвинения за това, че Горбанов е немарлив, несериозен, едва ли не го проваля, не изпълнява задълженията си, клюкарства по него адрес и т.н. Този необичайно остър конфликт достигна до ушите и на декана проф. Н. Генчев, известен със симпатиите си към Шефа и с противоположни чувства към професора. Последва светкавичната реакция на декана – заповед, с която се забраняваха всякакви контакти на Горбанов с досегашния му традиционен работодател. Тази заповед веднага влезе в сила и Шефа окончателно се освободи от досегашната си зависимост от „оня тамо, долу“, както той понякога наричаше професора.

Контактите на Горбанов с колегите от факултета бяха силно ограничени. Той си даваше сметка за позицията си, държеше се дистанцирано, но винаги беше любезен и готов да послужи, ако се наложи. По-тесни, почти приятелски бяха отношенията му с проф. Маргарита Тачева, причина за което бяха и общите им интереси по проблеми на античната религия. Тези отношения с времето прераснаха в искрено приятелство, в което Горбанов никога не си позволяваше да прекрачи границата. Той я наричаше „Маргото“ и „Марги“, уважаваше я и я ценеше като специалист, в споровете и дискусиите с нея по някои проблем деликатно поставяше и отстояваше своята теза, уважавайки мнението ѝ като опонент. Тя бе пряма, директна и понякога Шефа „го отнасяше“, без, разбира се, да ѝ се сърди.

Друг колега от факултета, с когото Горбанов поддържаше контакти и към когото изпитваше най-добри приятелски чувства, беше проф. Николай Генчев. Нарича-



*Кабиле - на път
от Базата към
обекта*

ше го фамилиарно „Бачо Кольо“ (както и всички ние), независимо от разликата във възрастта им. Симпатиите им бяха взаимни, Шефа често беше обект на безобидни закачки от негова страна, най-често в приятелски „алкохолни“ компании. На Бачо Кольо принадлежи и култовата фраза, използвана като мото в началото на изложението ми: „Аз съм щастлив, че живях в епохата на Петър Горбанов!“ Самият Горбанов приемаше тези закачки със смях и се забавляваше с остроумието и находчивостта на автора им.

Катедрата по археология бавно и мъчително увеличаваше състава си. След мен бе назначена като асистент Стефка Ангелова (доскорошен докторант), след това Павлин Димитров, Тотко Стоянов и др. Най-стари бяха връзките на Горбанов със Стефанията – дружба, скрепена още в нейните студентски години при съвместни участия в различни лудории, особено по време на студентските бригади и разкопки. Той беше силно привързан към нея, но изпитваше и известен страх поради чепатия ѝ характер и прямота, по които приличаше на Маргото. Стефанията понякога го нахокваше (винаги с основание обаче!), което той ѝ прощаваше. Спомням си как поради тази привързаност той болезнено преживя брака ѝ, тъй като тя отведнъж излезе от приятелския ни кръг, а мястото ѝ дълго остана незаето. „Оня тамо, Стуци, я отмъкна“, казваше той по адрес на жениха, младия архитект Стоян Янев, отскоро прилепил се към нашата компания. Може би поради тази „раздяла“ Шефа доста си пийна на сватбеното ѝ тържество и се наложи за по-сигурно аз и Д. Топтанов да го придружим до вкъщи заради някои негови „особени адети“, както казваше Топа (например да се върне отново на приятното място, откъдето си е тръгнал малко преди това!). Пътувахме в късния, полупразен трамвай № 3 и през цялото време той пееше немски песнички. Оставихме го вкъщи и си тръгнахме чак когато госпожа Горбанова отключи входната врата и го прие.

Горбанов беше редовен посетител до късна доба и в квартирата на Стефанията,



На Зайчи връх с Гетови и група студенти

на ъгъла на бул. „Патриарх Евтимий“ и ул. „Раковски“, която тя делеше с Лили Перничева. Мястото беше известно с това, че по което и време на нощта да позвъниш на вратата, винаги ще ти се отвори и винаги ще завариш там няколко постоянни посетители от приятелския ни кръг, които в облаци цигарен дим кротко си пиеха водката и „дисидентстваха“, слушайки песни на Висоцки и Булат Окуджава. Никога не можах да разбера кога спяха любезните домакини, които по цял ден бяха в библиотеката или в Ротондата. Последвалият развод на Стефанията Горбанов преживя също тежко, бих казал, че за него това беше истински шок. Струва ми се, че именно заради това той така силно се привързва към детето ѝ (Дорето), което той наричаше Тодорка, както всъщност беше кръстена. Винаги се интересувахе за нея, купуваше подаръци при подходящ повод и почти я обожаваше. В трудните първи години след развода, когато Стефанията с огромни усилия и лишения сама я отглеждаше в миниатюрната квартира на ул. „6-и септември“, Шефа редовно ги посещаваше и всякак се стараяше да им помогне и да ги подкрепи. Той беше неизменен и редовен участник в традиционните разпивки у Стефанията на именния ѝ ден (с нетърпение очаквания от всички приятели и колеги Стефановден), винаги се явяваше със скромен подарък и оставаше до късно през нощта.

Самият аз, вече като оглавяващ катедрата, се стараех да наблюдавам отблизо работата на Горбанов, предвид добре познатата ми негова небрежност и немарливост. Сега, вместо предишното фамилиарно „шефе“, той уважително се обръщаше към мен с „другарю Гетов“. Възлагах му да превежда от немски език статии от чужди издания, които се ползваха за семинарите на студентите, специализиращи археология. В следващите години през лятото го ангажирах в студентската бригада на разкопките в Кабиле. Беше много поласкан и горд от това - официално командирован, с резервация в местния хотел „Тунджа“ (това си беше истински лукс!), непрекъснато в нашата компания и сред студентите. Това бяха неща, за които преди той не е могъл и



*Кабиле -
коментар
на току-що
открит надпис*

да мечтае. Конкретни задачи не му поставях, опитът му и желанието му да бъде полезен ми стигаха. Основно помагаше при селекцията на керамичния материал (където правеше доста грешки), както и при обработката на находките, особено при вписването им в полевата инвентарна книга. Той обикновено диктуваше описанието на поредната находка и тези полеви книги и досега пазят спомена за неговото участие, често с много странни и запомнящи се текстове, които будеха искрен смях. Участието му през лятото в Кабиле „раждаше“ редица комични ситуации, в които главен герой беше Гурбата. За много от тях имаха дял и студентите, особено онези от големите курсове, които провеждаха тук практиката си и които отдавна вече имаха близост с него. Особен принос за това имаше споменатия вече зевзек Наско Михайлов, автор на множество незлобиви закачки по негов адрес.

Горбанов настанявах заедно с мен с предварителна резервация в хотел „Тунджа“. Хотелът бе на „Балкантурист“, единственият приличен хотел по това време в Ямбол. Запазвах му легло в двойна стая, с предварителната договорка с администраторките само в краен случай да настаняват при него друг човек. Това невинаги можеше да се спази и съжителството му с други хора често пораждаше поредна комична ситуация – било поради забравения у него ключ на стаята, било поради някои негови по-особени навици. Поради сезонния наплив на хора в хотела едно лято се наложи Горбанов да ползва стаята за майки с деца, с уговорката да я освободим веднага, щом се наложи. Това си беше нарушение, но добрите ни, приятелски отношения с дамите от рецепцията (особено с Данчето) позволяваха тази волност. Искрено се забавлявахме, когато веднъж посетихме Горбанов в тази стая – той се беше излегнал в леглото, а огромният му, неотворен още куфар беше буквално хвърлен в детското кошче. Аз ползвах единична стая и често се събирахме заедно със студентите стажанти на поредна партия покер или просто на приказки. Той винаги присъстваше и участваше в тези партита. Тъй като само двамата с него пребивавахме в хотела, сутринта тръгвахме с моята кола за Кабиле, докато останалите пътуваха със студентския автобус. Горбанов беше поласкан от тази привилегия, при слизането си го заварвах да ме чака, пушейки цигарата си пред хотела, качвахме се в паркираната отпред кола, настанявах го на предната седалка, след което той „за нула време“ успяваше да се омотае в пред-

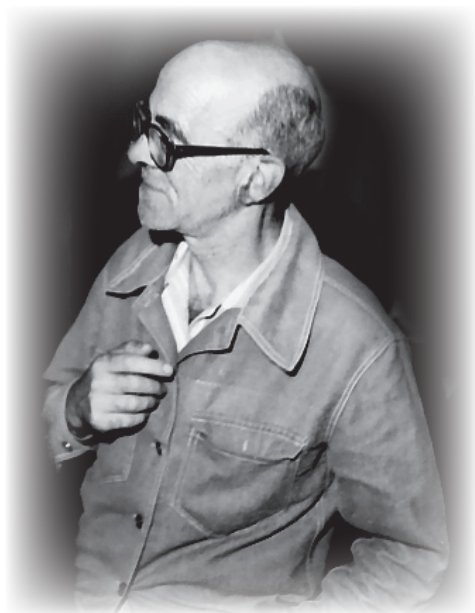


*Кабиле - в Базата
със студенти*

пазния колан. Виждайки се безпомощен, накрая казваше с въздишка: „Шефе, моля ти се, вържи ме както трябва и да тръгваме...”

С мен и студентите стажанти (които понякога наричахме практиканти) Горбанов ходеше навсякъде - било в „Безистена“, било в „Дупката“ на Данчо Лалето, в „Златното пиле“ в Каргона, в Клуба на културните дейци, в ресторант „Тунджа“ и др. Ямбол изобилстваше със заведения от различен калибър, където можеше да се прекара приятно. Избягвахме места и заведения с лоша репутация поради известния навик на ямболските пиячи след втората ракия да размахат юмруци. При първата му поява в Ямбол Горбанов бе посрещнат с удивление и любопитство преди всичко заради външния му вид, начин на обличане и поведение. Понякога в началото бе обект на хапливи закачки, но постепенно свикнаха с него, започнаха да се държат почтително и дори го наричаха *Доктора* и *Професора*. Той обичаше понякога да се усамотява в барчето на хотела, съдържателят на което, Монката, му беше личен приятел. Беше забавно да го наблюдаваме, седнал на кафе или коняче, четейки вестник или току-що купена книжка. Още по-забавно и интересно беше обкръжението му, тъй като в това барче „засядаха“ често дами с леко поведение, известни тук с прозвището „Червените бригади“. Повечето от тях той вече разпознаваше, но не им обръщаше внимание. Едно от любимите му занимания беше да прави компания на Данчето от рецепцията на хотела по време на нощните ѝ дежурства. Пушеше цигара след цигара и си говореха. Ползата от това беше двойка – Данчето не скучаеше и оставаше бодро до сутринта, а Шефът пиеше неограничени количества „служебно“ кафе от термоса ѝ. Често вечер, по-късно, отиваше „в бригадата“, т.е. в общежитието, където бяха настанени студентите бригадири. Там почти всяка вечер течеше купон, а той никога на пропускаше подобни сбирки, където винаги беше посрещан с радост.

Независимо от статута си на специалист археолог към катедрата, Горбанов имаше научни интереси и беше автор на редица изследвания, публикувани основно в списание „Археология“, както и в други издания и сборници. За пръв път срещнах името му като автор на една публикация върху култа и иконографията на Деметра в провинция Тракия. Беше отпечатана в току-що започналото да излиза списание „Археология“ през 1959 г., т.е. преди назначаването му в Университета. Списание-



Шефът - какъвто го помним

то, под редакцията на проф. Д. П. Димитров, правеше първите си стъпки и публикуването в него на статии и научни съобщения беше не само мечта на всеки археолог, но и признание. Впрочем първата му публикация, съвместно с Димитър Цончев, е отпечатана още през 1950 г. в Годишника на Пловдивския народен музей и е посветена на откритото наскоро Панагюрско съкровище. По този начин тази забележителна находка става достояние на научните среди както у нас, така и в чужбина. По-късни негови изследвания говорят за интерес, насочен основно към паметници и проблеми на античната религия. На III международен конгрес по тракология във Виена през 1980 г. Горбанов изнесе много интересен доклад върху Дионисовите мистерии и церемонии в провинция Тракия. Той беше наблюдателен, що се отнася до археологическите

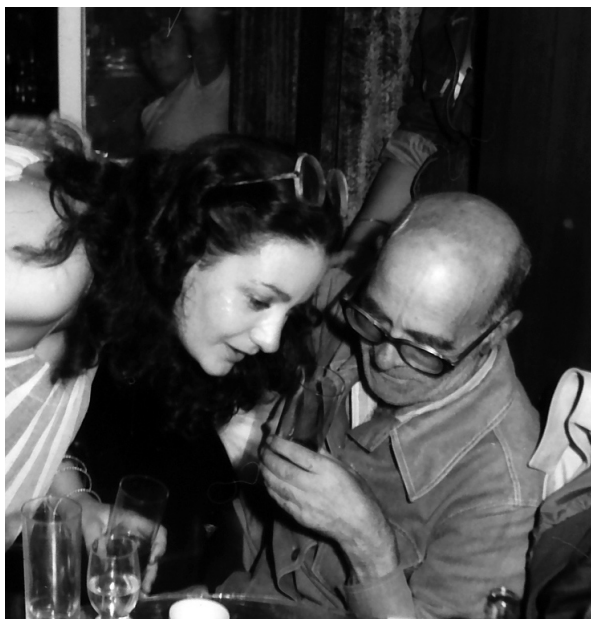
паметници, изключително добре информиран върху научната литература, немногословен като автор, внимателно и предпазливо излагащ мнението си. Последната му статия, отпечатана след смъртта му, беше посветена на ритонизираните амфори като атрибут на тракийските царе-жреци по време на различни ритуали (специално ритуалът „либацио“). В друга ситуация и при други условия той би се реализирал още по-успешно в науката.

Тъй като споменах за участието на Горбанов в работата на III международен конгрес по тракология във Виена, ще споделя още едно съвместно преживяване с него. За включването му в състава на българската делегация заслутата беше моя и на проф. Маргарита Тачева, тъй като убедихме проф. Ал. Фол (тогава директор на Института по тракология към БАН) да го включи в списъка с делегатите с предварително заявен доклад. Горбанов бе поласкан от този жест, беше искрено благодарен и прие мисията си на делегат в конгреса сериозно и отговорно. Цялата многобройна българска делегация (почти 80 души) пътуваше с чартърен полет, във Виена бяхме настанени почти всички в добри хотели, а с Шефа бяхме заедно. За него тези няколко конгресни дни бяха не просто участие в работата на конгреса, а и връщане към миналото, пълно със спомени за прекараните тук студентски години. Той успя бързо да си уреди една среща със свои състуденти и на следващия ден дълго ни разказваше колко приятно са прекарвали в тази компания. От това „парти“ Горбанов се върна с една придобивка, с която предизвика истински фурор – един костюм от яркозелено кадифе, подарен му от неговите състуденти и приятели, видимо по-голям от ръста му, поради което маншетите на панталоните му бяха обърнати два пъти нагоре. Изглеждаше гротескно, почти като цирков клоун, и веднага стана обект на многобройни закачки. Той гордо се разнасяше така облечен из Виена няколко дни, след което повече не се появи с него.

По време на пребиваването ни в австрийската столица заради конгреса Горбанов направи за мен един изключително топъл жест, който винаги ще помня. Предложи ми един ден да бъде на мое разположение и заедно да обиколим забележителностите на Виена, като той бъде мой гид. Какво по-хубаво от това и от такъв гид! Жертвахме един конгресен ден и обиколихме целия град, специално ме отведе в квар-

тала, където е живяла леля му (по това време в старчески дом), в дома на която изкарал цялото си следване. Обядвахме заедно, пихме бира, кафе, слушах нескончаемите му разкази за преживяното тук и за красотите на Виена, тази дунавска перла. Горбанов беше неузнаваем, разтоварен и непритеснен от нищо, той ми говореше, говореше без да спира. Аз повече мълчах, не го прекъсвах, защото си давах сметка, че той всъщност сега повторно и отново преживява прекаранияте тук години като студент. Това беше ден, който винаги ще помня, дължа го на него.

През 1982 г. Горбанов навърши години за пенсия. Той прие предстоящото му пенсиониране без драматизъм, но трудно успяваше да прикрие тъгата от раздялата си с Университета, с нас и с целия си досегашен начин на живот. В качеството си на заместник-декан на проф. Н. Генчев, настоях да му бъде удължен срокът след навършване на годините за пенсия и бях подкрепен от проф. Генчев, тъй като той беше известен със симпатиите си към Шефа. Така спечелихме една година и половина и реално той излезе в пенсия от 1 януари 1984-та. По този начин раздялата му с Университета стана по-безболезнена и поносима. В този момент обаче се появи неочаквана пречка при оформяне на документите му за пенсия. Отказано му беше подписването на т.н. „Обходен лист“, с който се удостоверяваше, че няма задължения към досегашното си място на работа. А всъщност такива задължения той имаше – това бяха голям брой книги, собственост на Университетската библиотека, които той беше вземал в различно време, без да върне. Всъщност той ги беше взел и раздал на студенти, които отдавна бяха завършили следването си, без да му се издължат. На практика книгите бяха безвъзвратно загубени. Така той се оказа в необичайната и странна ситуация – нито работещ, нито пенсионер, без заплата и без пенсия. За него това беше истинско бедствие. Беше силно разстроен, притеснен - от библиотеката си искаха книгите и не проявяваха никакво желание да му опростят задълженията. След известни колебания ме потърси за помощ, помоли ме да разговарям с тогавашния директор на Университетската библиотека Кънчев, като предлагаше в замяна на липсващите книги да даде книги от собствената си библиотека, но естествено не същите, а други. Проведох два последователни и трудни разговора с Кънчев, който в началото беше неотстъпчив. Постепенно преговорите „потръгнаха“ и постигнахме договореност Горбанов да възстанови част от липсващите книги с негови собствени по списък, съгласуван с Университетската библиотека. Предложеното от него далеч не компенсираше липсите, тъй като той беше направил доста грижлива селекция. Важно е, че като резултат на тази договореност заветният Обходен лист бе подписан и документите му за пенсия оформени. Напомних му, че този номер са му „скроили“ многобройните му приятели (по-точно приятелки) сред студентите, които през годините е обгрижвал и снабдявал с книги. Той виновно замълча и само махна с ръка.



Разговор с Е. Келбечева

След пенсионирането му отпадна и неприятното за него задължение да участва на разкопки на обекти на проф. Милчев, основно в Градница, Габровско, където професорът работеше през последните години. Аз окончателно го „прибрах“ в Кабиле, а командировката му уредих чрез договореност с директора на Ямболския музей П. Петров, който лично познаваше Горбанов и към когото изпитваше най-добри чувства.

В чисто личен план Горбанов беше самотник, той не създаде семейство, до себе си нямаше друг близък, освен майка си. Това видимо го потискаше. Не зная доколко многобройните му приятели и колеги, които го заобикаляха и които изпитваха към него искрено уважение, можеха да компенсират отсъствието на семейство. Това все пак беше негов личен избор, а той никога не се оплакваше и не споделяше лични неща. Той беше деликатен и тактичен в отношенията си с другите. Това се дължеше основно на доброто му възпитание в семейството. Житейската му философия беше да не се намесва в чужди лични територии и проблеми. Това той изразяваше по свой начин с характерната за него фраза: „Аз тамо не барам“ (аз там не се намесвам, това не ме интересува). А иначе минаваше за информиран човек, често по-информиран от нас, поради което Стефанията понякога го „захапваше“: „Бараш ти, Шефе, бараш...!“

Видими и конкретни здравословни проблеми Горбанов нямаше, живееше скромно, също така скромно се хранеше, бих казал, прекалено скромно, особено след пенсионирането си, въпреки грижите, които полагаше за него снаха му. Все пак той видимо се промени. Нямаше вече у него предишният тонус, не беше както преди активен, но тези неща отдавахме повече на годините му (въпреки че той едва бе навършил 68), както и на обхваналата го обща меланхолия след пенсионирането.

Последната ни среща беше в „Яйцето“. Като разменихме по няколко думи, аз безпогрешно установих, че той има сериозен проблем – трудно произнасяше думите, видимо езикът не му се подчиняваше, говореше с известно усилие. Разбрах веднага, че се е случило нещо лошо, това бяха типичните признаци на лек инсулт. Попитах го как се чувства, на което той отговори също с усилие: „Нищо, Шефе, нищо ми няма.“ Извиках веднага двама студенти и ги помолих да го придружат до вкъщи, като същевременно по телефона уведомихме снаха му. Малко след това той постъпи в болница, където беше поет от негов роднина лекар и за кратко време бе стабилизирал. Нещата обаче не се развиха добре, той не можа да се възстанови и след около месец, на 10 октомври, ни напусна. Това беше неочаквано за всички, истински шок – Шефа Горбанов (Гурби, Гурбата) вече го нямаше, беше ни трудно да повярваме, че повече няма да го срещаме, да говорим с него, да си пием кафето и да пушим поредната цигара.

На погребението му в църквата на Централните софийски гробища бяха дошли да го изпратят много хора, преобладаващата част от тях бивши и настоящи наши студенти. Казах няколко думи, от които си спомням само последните: „Той получи от живота по-малко, отколкото заслужаваше“. Кое то си беше самата истина. На излизане от църквата асистентът по Класическа филология Красимир Банев ми каза: „Людмиле, Горбанов беше цяла епоха!“ Как само точно го каза! Част от тази епоха аз се опитах да съхраня и предам с написаното.

Горбанов беше „автор“ на голям брой интересни и запомнящи се ситуации, в които той бе главен герой и с които истински се забавлявахме. Тези неща просто се случваха с него по естествен начин, непринудено. Повечето от тях си спомняме и безпогрешно възпроизвеждаме винаги, когато говорим за него. В много от тях аз бях личен участник, на други - непосредствен свидетел. Ще се опитам да ги предам

накратко, като запазя у тях типично горбановската атмосфера, без да добавям нищо излишно, което би ги променило и отдалечило от „оригинала“.

Снимките към албума в преобладаващата си част са мое дело. Правил съм ги в различно време, улавял съм характерни ситуации и случаи, за да съхраним представата за него, повечето от тях той самият познаваше и сам се забавляваше с тях. Шаржовете, както споменах по-горе, са дело на студента от Художествената академия Людмил, съквартирант на Наско Михайлов, също от Добрич.

* * *

Истории и случки с Петър Горбанов

Професор Милчев, Стефанията (тогава докторант към катедрата) и Горбанов пътуват с такси от Силистра за с. Нова Черна, където е археологическият обект „Калето“. Шофьорът на таксито предварително е уведомен, че ще вози важна личност, университетски професор. По време на пътуването той започва за задава различни въпроси, на които на свой ред започва да отговаря професор Милчев. Шофьорът обаче го прекъсва и казва: „Ти мълчи, аз не питам тебе, а професора“ и посочва седящия на задната седалка Горбанов.

Горбанов участва в археологическите разкопки на проф. Милчев на различни обекти, където се работи със студентски бригади. Той придружава студентите, пътуващи с влак с бланков билет. В последния ден се опаковат археологическите материали и документацията и в сандъци се изпращат за София. По време на пътуването обратно кондукторът иска бланковия билет на групата. „Момент!“ - казва Горбанов и безуспешно започва да търси билета в чантата и джобовете си. Напразно. Предишния ден бланковият билет, заедно с документацията и археологическия материал, е опакован и изпратен за София. Заслугата за това, естествено, е на Шефа.

Археологическите разкопки на крепостта в с. Войвода, Шуменско, се ръководят от проф. Милчев и неговият докторант Стефан Дамянов. Поради силно влошените им отношения обектът е разделен на два отделни сектора с ясно очертана „демаркационна“ линия между тях. Преминаването в сектора на Стефан Дамянов от сътрудниците на професора е признак на нелоялност и се контролира стриктно. Това естествено важи и за Горбанов, който е особено внимателен по този въпрос. През една от почивките той става и тръгва да утоли жаждата си на единствената чешма, която е в сектора на Стефан Дамянов. В този момент един от седящите с него му напомня, че чешмата е в другия, „вражеския“ сектор. Разбирайки неловката ситуация, в която е изпаднал, Шефа се обръща рязко кръгом и казва: „А на мен всъщност не ми се пие вода“ и сядат отново.

Всички студенти са настанени в няколко класни стаи в училищната сграда в с. Войвода. Горбанов е с тях в качеството си на отговорник. В 4 часа сутринта, преди разсъмване, той включва електрическите звънци и тръгва от стая в стая, провиквайки се: „Колеги, сега е 4 часа, в 5 часа ще ви събудя да ставате за работа“. Това е посрещнатото с ругатни и хвърляне на разни предмети, но Шефа невъзмутим затваря вратата и про-

дългава към следващата стая.

Недалеч от обекта във Войвода има високо скалисто възвишение, рязко открояващо се над околния терен, което студентите бяха нарекли „Горбан тепе“ в чест на Шефа. Той беше горд с тази новост в местната топонимия, обичаше да се качва най-горе и да прекарва усамотен по няколко часа.

Студентите бригадири пътуват с нощния влак за София, водени от Горбанов. Порядъчно почерпени преди тръгването, всички бързо заспиват. Шефът обаче търси компания за предстоящия дълъг път, започва да отваря едно след друго тъмните купетата с възглас: „Salve!“, но не получава никакъв отговор. Накрая разочарован, самият той ляга в последното купе и също заспива.

По отдавна установена традиция на Атанасовден, именният ден на проф. Милчев, го посещаваме, поднасяхме му поздравленията си и скромен подарък. Той искрено се радваше на младата ни и шумна компания, щедро предлагаше разни видове ракии и винаги осигуряваше хубаво вино. При едно от поредните ни посещения Горбанов е изпратен да донесе дамаджаната с предварително поръчаното вино. Половин час след настаняването ни на масата се позвънява на вратата на апартамента, професорът отворя и всички виждаме смутения и почти разплакан Горбанов да вържи в ръка само дръжката на дамаджаната, която незнайно как бе успял да счупи по пътя. Избухва всеобщ смях, искрено се смее и самият домакин.

Ротондата, ранен следобед. Там сме тримата – аз, Стефанията и Горбанов, всеки зает със собствените си дела. От деканския телефон звъни проф. Милчев и моли Горбанов да слезе и да му отключи кабинета, тъй като си е забравил ключовете. Изпращам спешно Шефа долу, след малко той се завръща и отново сяда на пишестата машина. След известно време професорът отново звъни: „Гетов, абе кажи на Горбанов да слезе и да ми отключи, защото имам лекции“. След като е отключил преди малко кабинета, излизайки, той го е заключил отвън. Отново го изпратих долу, този път да поправи грешката. Като слизаше, той непрекъснато мърмореше: „Аз не съм... аз не съм го заключил“.

Студентите стажанти на Кабиле решават да направят номер на Горбанов. Върху един обикновен керамичен фрагмент, предварително боядисан с черен туш, за да имитира фирнис, надраскват няколко части от думи на старогръцки: „MON... BAR... TOY...“ и му го показват. Той изпада във възторг, обявявайки находката за изключително важна, и заедно се заемат да възстановят текста. Всички сдържано се смеят, но никой не събира смелост да му каже истината. Разбрах за какво става дума и внимателно му обясних, че става дума за една шега. „А надписът?“ – попита той. Казах му съдържанието на надписа, така както студентите ми го предадоха: „МОН(ката) от БАР(чето) на ТУ(нджа)“, хотела, където Шефа обичаше да си пие кафето. Шегата беше соленичка, но той не се разсърди. „Това е работа на оня тамо, Михайлов“, безпогрешно разгада той автора, зевзекът Наско Михайлов.

Върху амфорна дръжка студентите имитират печат с емблема пенис с няколко неясни старогръцки букви около него и го поставят при находките. Горбанов диктува

на една студентка следното описание на новата находка: „Амфорен печат с емблема - дебела пръчка, в единия край завършва с две кръгли топки“. Това описание стоя известно време в инвентарната книга и беше повод за многобройни закачки и коментари. Шефа издържа и на това предизвикателство.

Горещ, типично кабилски юлски ден. Около археологическата база е засята пшеница, избуяла близо метър и напълно узряла. Някой беше направил сред нивата тясна пътека, водеща направо към обекта. Тъй като се страхувахме от пожар, забраних да се минава оттук, трябваше да се върви по шосето. Един ден се ужасих, като видях Горбанов да се движи по тясната пътека сред нивата, която му достигаше почти до гърдите, със запалена цигара. Помолих го повече да не минава оттук, като му обясних отново колко е голям рискът от пожар. „Ама разбира се, Шефе, разбира се..." - отговори той. Половин час след това го видях отново обратно по същата пътека с димяща цигара в уста!!!

Поканени сме от бъдещо младо семейство, Маргарита и Валери, на гости. Маргарита е от Ямбол и кани у тях всички студенти стажанти и нас с Горбанов. Купуваме подарък, подготвяме се облечени официално и се събираме пред хотел „Тунджа“. За всеобща изненада Горбанов се явява облечен небрежно и с не съвсем чисти дрехи. Не се сдържах и го помолих поради особения случай да се върне в стаята и да се облече по подходящ начин. Той кимна с разбиране и се отправи към хотела. Каква беше изненадата ни, когато след половин час се появи отново, този път облечен в работните дрехи, с които идваше сутрин на обекта!!!

С изненада установихме, че Горбанов посещава футболни срещи на женски отбори, рядко събитие за онова време. Започнаха закачки на тази тема и го засипахме с въпроси какво прави там, що за футбол е това. Като се усмихваше хитро, той отговори: „А знаете ли колко е хубаво, когато накрая си разменят фланелките!!!“

Не по-малко бяхме изненадани, когато в бюрото на Горбанов случайно открихме чифт кънки. На въпроса ни какво прави с тях той смутено отговори: „Ние, такава, с Румянка през обедната почивка ходим на пързалката до стадиона“. Това е същата Румяна, която му уреди пътуването до Алжир. Дълго се забавлявахме с този случай, като си представяхме Шефа на кънки върху ледената пързалка.

В стаята на Горбанов в хотел „Тунджа“ настаняват млад човек. След като се запознават, Горбанов му казва „довиждане“ и отива при студентите на поредното парти. Връщайки се късно вечерта, безуспешно чука на врата на стаята, но младият съквартирант не отваря. Междувременно той успява да си осигури приятно прекарване с млада дама. Ядосан, Шефа търси съдействието на администраторките от рецепцията, но напразно. Те разбират какъв е случаят и го настаняват в друга стая. На сутринта Шефа отново чука на вратата на собствената си стая. Този път младият човек отваря. Засипан с упреци, че предишната вечер не е отворил, той невъзмутимо отговаря: „Не съм Ви чул, аз гледах филма „Шогун“, иначе щях да ви отворя“. Ядосан, през целия ден Шефа мърмори: „Ще му дам аз на него един „Шогун“, калпазанин. „Шогун“ бил гледал... знам го аз този „Шогун“!...“

В заключителния етап на кандидат-студентската кампания на Горбанов е възложена задачата да приема молби за преразглеждане на оценените с ниска оценка разработки. Министерството предварително е решило, че преразглеждане няма да има, но въпреки това молби се приемат, за да се успокоят изнервените родители и кандидат-студенти. Шефа приема молбите, любезно отговаря с „да“ на въпроса наистина ли ще бъдат преразгледани и преди още „жалбоподателите“ да излязат от стаята, той вече пуска в кошчето за боклук поредната, току-що приета от него молба.

През есента на 1974 г. предстоеше да замина за Гърция на дългосрочна специализация. Колегите и приятелите ми посрещнаха това събитие със смесени чувства – зад всеобщата радост проличаваше и нескрита колегиална завист. Горбанов единствен посрещна възторжено новината и ми каза: „Шефе, като студенти ни водиха в Атина на Акропола, там аз прегърнах една колона от Партенона и плаках, плаках, плаках!...“ Когато самият аз попаднах там, му повярвах, че наистина е плакал, и най-важното - разбрах защо.

Горбанов беше малко скаран, меко казано, с личната хигиена, което, съчетано с небрежното му обличане, понякога му създаваше проблеми. В горещите ямболски летни дни той често казваше: „Ще отида в стаята да взема един душ“, след което се връщаше, но от душа нямаше и следа. Зевзекът Наско Михайлов обаче го разобличи, доверявайки ми тихичко: „Доц. Гетов, на Шефа сапунчето му в банята е сухичко и неизползвано, а все казва, че отива да вземе душ...!“

Студентът Сашо Борин, приятел и съкурсник на Наско Михайлов, с характерния си менторски тон обяснява разликата между тях двамата по следния начин: „Аз, като получа запис, най-напред отивам в ЦУМ и си купувам три чифта чорапи, а ти отиваш в кръчмата „Златна Панега“. Коментарът на Шефа: „То, такова, в „Златна Панега“ е къде-къде по-приятно, отколкото в ЦУМ!...“

Съгласно учебния план всички студенти историци след завършване на първи курс участват задължително в археологически разкопки. Многолюдните курсове се налагаше да разделяме на две групи – в Кабиле с мен и в с. Градница, където работеше проф. Милчев. Между двете групи имаше нескрито съперничество и зле прикритата завист за по-лошия шанс на едните за разлика от другите. След направения репортаж на телевизионен екип за разкопките в Кабиле изпратихме телеграма до групата в Градница, където беше и Горбанов, с текст: „Гледайте ни по телевизията! Гетов.“ Скоро получихме телеграма от тях: „Изпратете телевизор. Горбанов.“

Проф. дин Людмил Гетов

(снимките са от личния архив на Л. Гетов)